

چک لیست و راهنمای تولید اخبار نتایج پژوهش های سلامت

مرکز تحقیقات بهره برداری از دانش سلامت
ویرایش دوم: سال ۱۳۹۲

چک لیست حاضر توسط مرکز تحقیقات بهره برداری از دانش سلامت، جهت استفاده تولید کنندگان اخبار سلامت (خبرنگاران و مترجمان سرویس سلامت و...) تهیه شده است. در طراحی این چک لیست از نظرات خبرنگاران و سردبیران سلامت رسانه های گروهی استفاده گردید. رعایت موارد موجود در این چک لیست، در متن گزارش خبری باعث ارتقاء کیفیت اخبار سلامت منتشره، خواهد شد.

چک لیست و راهنمای تولید اخبار نتایج پژوهش های سلامت

۱۴ سوال این چک لیست شما را در تولید اخبار نتایج پژوهش های سلامت یاری می نماید.
این سوالات شامل:

سوالاتی که منبع خبر و اعتبار آن را مورد ارزیابی قرار می دهد (سوال غربالگری). (سوال ۱)
سوالاتی که ارائه اطلاعات کامل و دقیق یافته های پژوهش را مورد نظر قرار می دهد. (سوالات ۱۰-۲)
سوالاتی که رعایت آنها منجر به درک بهتر مخاطبان می شود. (سوالات ۱۴-۱۱)

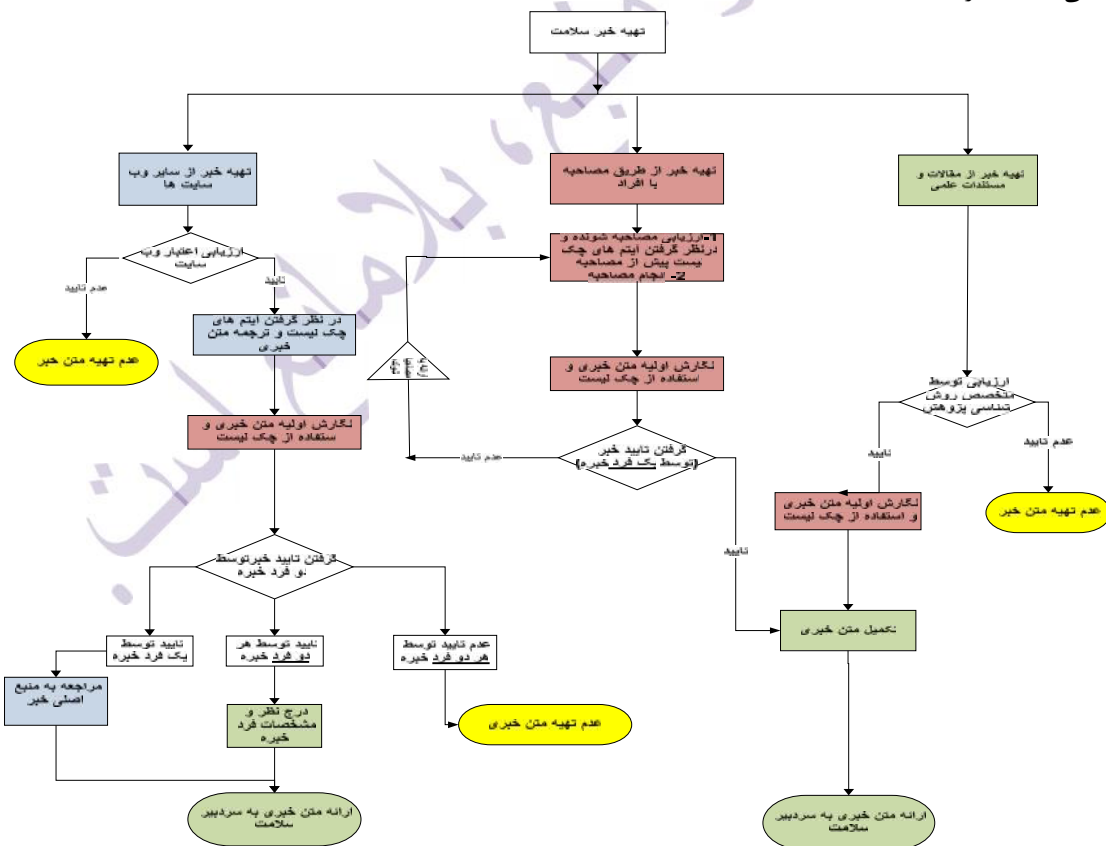
سوالاتی که منبع خبر و اعتبار آن را مورد ارزیابی قرار می دهد.

(این سوال نقش غربالگری دارد. در صورت کسب نمره صفر، نیاز به تکمیل چک لیست نبوده و مطلب جهت تهیه گزارش خبری مناسب نیست.)

اعتبار (Validity)

۱- آیا منبع خبر به اندازه کافی معتبر است؟

توضیح: اعتبار منبع از مهمترین ارکان خبر می باشد. در تولید اخبار نتایج پژوهش ها از مقالات و مستندات پزشکی، مصاحبه و وب سایت ها استفاده می گردد. به نظر می رسد تهیه خبر بر اساس راهنمای زیر می تواند منجر به تولید اخباری با سطح علمی مناسب گردد.

- ❖ در صورتیکه منبع خبر مستندات علمی باشد: کتب مرجع علمی از نظر اعتبار شواهد در سطح بالایی قرار دارند اما اغلب به دلیل عدم تازگی مطالب آنها منبع مناسبی برای اخبار نتایج پژوهش ها نمی باشد. در تهیه اخبار مربوط به افزایش سطح دانش سلامت و توصیه های بهداشتی منبع مناسبی می باشد. مقالات پژوهشی دسته دیگری از مستندات علمی است که اغلب منبع نتایج پژوهش های سلامت می باشد. یکی از مطمئن ترین روش های سنجش کیفیت مقالات، استفاده از ابزارهای مخصوص نقد مقالات است. از آنجایی که این امر نیاز به داشتن سطح بالایی از دانش روش شناسی پژوهش دارد، استفاده از نظرات یک فرد خبره در زمینه روش تحقیق، توصیه می گردد (فردی که در زمینه روش تحقیق، سابقه تدریس دانشگاهی داشته باشد). در صورتیکه کیفیت مقاله از نظر فرد خبره، مورد تایید قرار گرفت، رعایت آیتم های دیگر چک لیست منجر به تولید خبری مناسب خواهد شد.
- ❖ در صورتیکه منبع خبر مصاحبه باشد: اعتبار فرد مصاحبه شونده از اهمیت بالایی برخوردار است. توجه به ویژگی هایی زیر در انتخاب مصاحبه شونده گان توصیه می گردد.
 - ۱- فرد در انظار به عنوان صاحب نظر شناخته شده باشد. (تخصص، تحصیلات، شغل، سمت و تالیفات مرتبط با موضوع داشته باشد). ۲- دانش مصاحبه شونده در زمینه مورد نظر به روز باشد. ۳- ملاحظات اخلاقی را رعایت نماید.
- ❖ در صورتیکه منبع خبر وب سایت باشد: توجه به این امر که وب سایت جزو وب سایت های معتبر علمی باشد. اعتبار سازمانی که مسئولیت وب سایت را برعهده دارند، بر اعتبار وب تاثیرگذار است. در صورتی است که وب سایت خبر را به نقل از وب سایت دیگری اعلام می نماید، بهتر است خبر را از منبع اصلی آن استخراج نمود.

منبع خبر علمی	بله	تا حدودی	خیر
منبع خبر مستندات علمی	از نظر متدلوژیست با استفاده از ابزار نقد، مستند از سطح علمی مناسبی برخوردار است.	از نظر متدلوژیست با استفاده از ابزار نقد، مستند از سطح علمی نسبتا مناسبی برخوردار است.	از نظر متدلوژیست با استفاده از ابزار نقد، مستند از سطح علمی مناسبی برخوردار نیست.
منبع خبر مصاحبه	افراد متخصص آن رشته، فرد را به عنوان صاحب نظر این امر قبول دارند.	صرفا تالیفات و مقالاتی در آن زمینه دارد.	تحصیلات تخصصی رشته مربوطه را دارد ولی تالیفات و مقالاتی در آن زمینه ندارد.
منبع خبر وب سایت	منبع اولیه تولید خبر است و از منابع معتبر خبری است.	از منابع معتبر خبری است اما خبر به نقل از دیگری است.	از منابع معتبر خبری نیست. و یا خبر دست چندم است.
	امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰

*در صورت کسب امتیاز صفر، منبع خبر اعتبار مناسبی نداشته و توصیه می گردد اقدام به تولید خبر ننمایید.

سوالاتی که ارائه اطلاعات کامل و دقیق یافته های پژوهش را مورد نظر قرار می دهد. (سوالات ۱۰-۲)

دقت (precision)

۲- آیا در متن مقاله ادعا شده که اثرات از نظر آماری معنی دار است و یا معنادار نیست و یا اینکه حجم نمونه کافی بوده است؟ (اگر یکی از موارد نیز بیان شده باشد، کفایت می کند.)

بله	تا حدودی	مصادق ندارد
معنی داری اثرات و کفایت حجم نمونه بیان شده است.	کامل ذکر نشده و یا مورد تردید است.	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	

توضیح: دقت مطالعه شامل در نظر گرفتن میزان شانس بودن یافته ها است. کفایت تعداد نمونه مورد مطالعه باعث می گردد مطالعه از قدرت کافی برای نشان دادن تفاوت های احتمالی و شانس برخوردار گردد. همچنین باعث اطمینان بیشتر به نتایج یافته های بدست آمده می گردد. اگر نتیجه مطالعه دال بر بی تاثیر بودن (یا بی ضرر بودن) مواجه یا عامل خطر و یا ... باشد، در گزارش خبری دقیقاً ذکر شود.

اهمیت یافته ها از نظر اندازه اثر (magnitude)

۳- آیا در گزارش خبری اندازه اثر یافته (میزان رخداد، اثربخشی دارو، تاثیر عامل خطر و ...) به صورت عددی بیان شده است؟

بله	تا حدودی	خبر	مصادق ندارد
میزان اثر یافته به صورت عددی و به روشنی بیان شده است	میزان عددی آن ذکر نشده است. بلکه به کیفی (کم و زیاد)، بیان شده است.	گزارش نشده است و احتمال گمراهی از نتایج وجود دارد.	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، موارد تصحیح گردد.

توضیح:

در صورتی که رابطه معناداری وجود داشته باشد، میزان تاثیر به صورت عددی بیان شود. برای این منظور لازم است مقدار عددی کاهش و یا افزایش تاثیر و سطح پایه تاثیر مشخص شود. مثال: بجای جمله "استفاده از واکسن X احتمال ابتلا به بیماری را به طور چشمگیری کاهش میدهد." بیان شود، "استفاده از واکسن X احتمال ابتلا به بیماری را از ۰/۲ به ۰/۰۵ کاهش می دهد."

بارز بودن یافته علمی

۴- آیا آنچه در متن خبر بیان شده با یافته های پژوهش، مطابقت دارد؟ (متن گزارش خبری چیزی بیشتر و یا غیرهمسو با یافته پژوهش نباشد.)

بله	تا حدودی	خیر
کاملاً مطابقت دارد	تا حدودی مطابقت دارد	اظهار نظر شخصی در متن خبر به وضوح مشخص است.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱، عدم هماهنگی میان یافته های پژوهش انجام شده و متن خبری وجود دارد. متن خبری نیاز به اصلاح دارد.

توضیح:

در صورتیکه منبع خبر مقالات است، مطابقت متن خبر با یافته های گزارش شده در بخش یافته و نتیجه گیری مقاله همسو باشد. از افزودن نظرات و قضاوت های شخصی خودداری گردد.
در صورتیکه منبع خبر مصاحبه است، متن خبر دقیقاً برگرفته از صحبت های فرد مصاحبه شونده باشد. از افزودن نظرات و قضاوت های شخصی خودداری گردد.
در صورتیکه منبع خبر وب سایت است، بهتر است به منبع اولیه خبر مراجعه شود و همچنین متن خبر دقیقاً بیان کننده مطالبی باشد که در وب سایت وجود دارد.

کاربرد (Applicability):

۵- آیا گروه مخاطب اصلی مطالب ارائه شده در متن خبر، مشخص شده است؟

بله	تا حدودی	خیر
به طور مشخص بیان شده چه کسانی از خبر بهره می برند.	تا حدودی ابهام وجود دارد.	گروه مخاطب مشخص معرفی نشده است
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، گروه مخاطب را مشخص گردد.

توضیح: گروه های مخاطب اصلی خبر افرادی با ویژگی های سنی، جنس، خصوصیات فیزیولوژی و یا بیماری هستند که بیشترین سود را از اطلاعات ارائه شده در متن خبر می برند. گروه مخاطب معمولاً بر اساس جمعیت مطالعه قابل تشخیص است. افرادی که مطالعه بر روی آنها صورت گرفته است و نتایج به افرادی با همان ویژگی ها قابل تعمیم است.

عوارض (consequences)

۶- آیا عوارض، خطرات، هزینه های ناشی از عوارض و عواقب احتمالی یافته گزارش شده، در متن گزارش خبری مشخص شده است؟

بله	تا حدودی	خیر	مصادق ندارد
عوارض، خطرات، هزینه ها به روشنی بیان شده است	عوارض، خطرات، هزینه ها به گونه ای ناقص یا مبهم گزارش شده است.	گزارش نشده و احتمال همراه شدن وجود دارد.	این آیتم در مورد این خبر مصادق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، موارد تصحیح گردد.

توضیح: در صورتیکه منبع خبر(مقالات، مصاحبه و وب سایت) به عوارض (اعم از موقت و دائمی)، و هزینه‌ها (اعم از مستقیم یا غیرمستقیم) یافته های پژوهش اشاره نموده، لازم است، به صورت شفاف بیان شود..

همخوانی با نتایج سایر مطالعات (consistency)

۷- آیا در متن خبری همخوانی یافته‌های این پژوهش و نتایج سایر مطالعات، مطرح شده است؟

بله	تا حدودی	مصدّق ندارد
مطالعات متعددی صورت پذیرفته که هم راستا با یافته های این پژوهش است.	برخی مطالعات نتایج متفاوت داشته اند و یا مطالعاتی در تایید این مسئله وجود ندارد.	این آیتم در مورد این خبر مصدّق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	

*در صورت کسب نمره ۱، الزاما در متن خبری این موضوع که برخی پژوهش ها نتایج متفاوت داشته اند، آورده شود.

توضیح: در صورتیکه منبع خبر مقالات است، این مقایسه در مقدمه و بحث مقاله قابل مشاهده است.

در صورتیکه منبع خبر مصاحبه است، با پرسش از مصاحبه شونده این مطلب مشخص خواهد شد.

در صورتیکه منبع خبر وب سایت است، در صورت نبودن این مطلب در وب سایت، با مراجعه به منبع اولیه خبر این اطلاعات قابل دستیابی است.

شواهد تضاد منافع در منبع خبر

۸- آیا منبع خبر از نظر وجود تضاد منافع مورد بررسی قرار گرفته است؟

بله	تا حدودی	مصدّق ندارد
بیان جزئیات در مورد اعلام و شفافیت بیان وجود تضاد منافع	اشاره نشده و یا کامل بیان نشده است. در نتیجه امکان وجود تضاد منافع است.	این آیتم در مورد این خبر مصدّق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	

*در صورت کسب نمره ۱ توجه گردد که شاید به مصالح فرد یا گروه خاصی، منبع خبر تنظیم شده باشد. لذا توجه به وجود چنین مواردی توصیه می گردد.

توضیح: در مبحث تضاد منافع، سفارش دهنده و تامین کننده هزینه پژوهش قابل توجه و بررسی می باشد.

در صورتیکه منبع خبر مقالات است، شناسایی آن با بررسی مشخصات نویسندگان و بخش تشکرات مقاله قابل شناسایی است.

در صورتیکه منبع خبر مصاحبه است، پاسخ مصاحبه شونده به پرسش در خصوص منابع سفارش دهنده و حمایت کننده مالی پژوهش به شناسایی آن کمک خواهد نمود.

در صورتیکه منبع کسب خبر وب سایت است، در صورت عدم درج امکان وجود چنین رابطه ای، قضاوت تنها با مراجعه و بررسی منبع اولیه خبر امکان پذیر خواهد بود.

نکته قابل توجه: وجود تضاد منافع دال بر کیفیت نامناسب مطالعه نیست اما مخاطب حق دارد از وجود چنین رابطه ای آگاه باشد.

اشاره به سایر گزینه‌ها در بین محصولات و خدمات موجود (treatment options)

۹- آیا در متن خبری به سایر گزینه‌ها در بین محصولات و خدمات موجود، اشاره شده و مقایسه ای از نظر اثربخشی بین آنها صورت گرفته است؟

بله	تا حدودی	خیر	مصادق ندارد
بیان دقیق و مقایسه گزینه‌های موجود	بیان گزینه‌های موجود بدون مقایسه یا بیان ناکامل	عدم بیان و مقایسه با گزینه‌های موجود از نظر اثربخشی	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، جهت ارتقا کیفیت خبر، موارد تصحیح گردد.

توضیح: بهترین حالت این است به وجود سایر گزینه ها اشاره شود و با آن مقایسه گردد. مقایسه از نظر هزینه، دسترسی، فواید احتمالی، عوارض احتمالی و اثربخشی توصیه می گردد. مثال "روش سی تی آنژیوگرافی (روش عکس برداری از عروق قلبی) جایگزین مناسبی برای روش آنژیوگرافی ساده است. میزان دقت روش سی تی آنژیوگرافی کمتر بوده ولی روشی غیر تهاجمی تر است و از نظر هزینه و زمان مقرون به صرفه خواهد بود."

در صورتیکه منبع خبر مقالات باشد این مطلب در قسمت بحث مقاله قابل دستیابی است.

در صورتیکه منبع خبر مصاحبه باشد، امکان دریافت پاسخ آن از مطاحبه شونده میسر خواهد بود.

در صورتیکه منبع خبر وب سایت باشد، در صورت عدم درج آن، در برخی اوقات با مراجعه به منبع اصلی خبر قابل دستیابی است.

در دسترس بودن

۱۰- آیا در متن گزارش خبری، اشاره‌ای به در دسترس بودن محصول یا خدمت مطرح شده در پژوهش، جهت تهیه در داخل یا خارج کشور شده است؟

بله	تا حدودی	خیر	مصادق ندارد
اطلاعات کامل در خصوص در دسترس بودن، داشتن تاییدیه و پوشش‌های بیمه‌ای بیان شده است.	اشاره شده اما اطلاعات کامل نیست.	اشاره ای در خصوص در دسترس بودن محصول یا خدمت مورد نظر نشده است.	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، جهت ارتقا کیفیت خبر، موارد تصحیح گردد.

توضیح: بهترین حالت این است که اطلاعاتی در خصوص وجود دارو، خدمات، تجهیزات و محصول در داخل کشور و همچنین اطلاعاتی در خصوص هزینه، پراکندگی جغرافیای دسترسی به محصول و نحوه دسترسی، در خبر بیان شود. مثال: روش جراحی جدید در حال حاضر فقط در کشورهای... انجام می گیرد و هزینه آن در حال حاضر برای هر بیمار... دلار (واحد پول داخلی یا خارجی) است.

سوالاتی که رعایت آنها منجر به درک بهتر مخاطبان می شود. (سوالات ۱۴-۱۱)

عنوان خبر

۱۱- آیا عنوان خبر مطابق و تایید کننده متن خبر است؟

بله	تا حدودی	خیر	مصادق ندارد
کاملاً مطابق با محتوای ارائه شده در متن خبری است و از هرگونه اغراق و گمراه کنندگی به دور است.	تا حدودی با محتوای هماهنگی دارد و در آن درجاتی از اغراق و گمراهی دیده می شود.	اصلاً با متن خبری مطابق نیست. کاملاً گمراه کننده است.	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، تصحیح گردد.

توضیح: عنوان خبرهای سلامت، در عین حفظ جذابیت‌های خبرنویسی، باید حاوی اطلاعات صحیح و دقیقی از متن باشد. از بزرگنمایی و غلو در یافته‌ها خودداری شود. عنوان خبر، با محتوا مغایرت نداشته و متن خبر تایید کننده عنوان خبر باشد.

سطح دشواری متن گزارش خبری

۱۲- آیا سطح دشواری متن خبری برای مخاطب عام قابل فهم است؟

بله	تا حدودی	خیر	مصادق ندارد
فاقد کلمات تخصصی و دشوار و برای عامه مردم قابل فهم است	تعداد معدودی کلمه تخصصی و یا دشوار دارد و تا حدودی فهم آن برای مخاطب عام مشکل است.	دارای بیش از سه کلمه تخصصی و دشوار است و فهم آن را برای مخاطب عام دچار مشکل می سازد.	این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.
امتیاز ۲	امتیاز ۱	امتیاز ۰	

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ توصیه می گردد، موارد تصحیح گردد.

توضیح: بین سطح سواد پژوهشگران و مخاطبان عام تفاوت وجود دارد. لذا برای بیان مفاهیم آنها باید از واژگان و کلماتی استفاده گردد که برای مخاطب عام قابل فهم باشد. از کلمات تخصصی، جملات مجهول و دشوار استفاده نشود. در صورت اجبار به استفاده از برخی کلمات، تعریف آن به زبان ساده در کنار آن واژه آورده شود.

اعلام مشخصات منبع خبر:

۱۳- آیا در متن خبری مشخصات دستیابی به منبع خبر بیان شده است؟

بله	تا حدودی	خیر
اطلاعات کامل و دقیقی جهت دسترسی به منبع خبر قید شده است.	تا حدودی اطلاعات داده شده ولی جهت دستیابی به منبع خبر کافی نیست.	هیچ اشاره ای به منبع جهت دسترسی و کسب اطلاعات بیشتر، نشده

است.		
امتیاز ۰	امتیاز ۱	امتیاز ۲

*در صورت کسب نمره ۰ و ۱ لازم است، مشخصات کامل منبع خبر بیان گردد.

توضیح: هدف از ذکر منبع خبر آن است، در صورت تمایل مخاطب امکان دسترسی به منبع اصلی خبر و کسب اطلاعات بیشتر میسر باشد. در صورتیکه منبع خبر مقالات است، نام مجله، سال، دوره و شماره انتشار بیان شود. در صورتیکه منبع خبر مصاحبه است، نام پژوهشگر، سازمان، سمت یا مدرک وی ذکر گردد. در صورتیکه منبع خبر وب سایت است، لینک دسترسی به وب سایت در متن خبر قرار داده شود.

عدم ایجاد رعب و وحشت در جامعه

۱۴- آیا در متن خبر توجه به عدم ایجاد ترس بیش از اندازه پاسخگویی در جامعه، شده است؟

مصادق ندارد	تا حدودی	بله
این آیتم در مورد این خبر مصداق ندارد.	پیامد آن تا حدودی باعث سلب آرامش و یا ایجاد وحشت می نماید.	نوع بیان باعث ایجاد وحشت و سلب آرامش مردم را ندارد، بلکه اندک نگرانی باعث توجه به موضوع است.
	امتیاز ۱	امتیاز ۲

* در صورت کسب امتیاز ۱ توصیه می گردد، نوع بیان و کلمات متن خبری شما اصلاح گردد.

توضیح: در صورتی که امکان سلب آرامش و رعب و وحشت وجود دارد، حتی الامکان باید مرجعی برای کسب اطلاعات بیشتر و تماس تلفنی و یا مراجعه حضوری پیش بینی شود.